№ 282 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 20 1901 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 20 № 282

ՔՍԱՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak»,
Տէլէֆօն № 263.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի եւ տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 258.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

(30-Դ ՏԱՐԻ)

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1902 ԹՒԱԿԱՆԻ

«ՄՇԱԿԸ» ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ՆՈՐ ՊՐՕԳՐԱՄՈՎ ԵՒ ՆՈՐ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ

ամեն օր բացի տօներին յաջորդող օրերից։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 րուբլի է, տասն եւ մէկ եւ տասն ամսվանը՝ 9 ր., ինն եւ ութ ամսվանը՝ 8 ր., եօթ ամսվանը՝ 7 ր., վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր. երկու ամսվանը՝ 2 ր. եւ մի ամսվանը՝ 1 րուբլի։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 7 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները 10 րուբլի։

«Մշակին» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բազարնայա եւ Բարօնսկայա փողոցների անկիւն), իսկ ԲԱԳՈՒՈՒՄ Ն. Դաւթեանի մօտ։

Կայսրութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար, եւ առհասարակ նամակներ եւ ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետեւեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

Յայտարարութիւնները ընդունվում են բոլոր լեզուներով։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Եղիսաբէթ Վարդազարեան, որդին—Փիլիպոս եւ դստերք՝ Եղիսաբէթ Թամամշեան, Շուշանիկ Սուլխանեան եւ Մարիամ Միքայէլեան՝ խորին վշտով յայտնելով առաջինն իր սիրելի քրոջ, միւսերն իրանց անմոռանալի մօրաքրոջ՝

ՋՄՐՈՒԽՏ ՉԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

մահը, խնդրում են յարգել հանգուցեալի յիշատակը։ Ամբիծքը չորեքշաբթի, ամսիս 19-ին, երեկոյեան 6-½ ժամին։ Յուղարկաւորութիւնը—հինգշաբթի, առաւօտեան 10 ժամին, հանգուցեալի բնակարանից (Хлѣбная площадь, домъ Осканова) դէպի Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցին։ Թաղումը—Խօջիվանքի գերեզմանատանը։ 2—2

Հայրապետ Զարգարեանց, որդիք—Աւետիս, Յարութիւն, Սրիստակէս, Կարապետ եւ Արշակ, դստերք—Մարգարիտ, Շուշանիկ, հարսներ—Նունէ, Եղիսաբէթ, Ժօզեֆինա, Հռիփսիմէ եւ Եւգենիա, փեսաներ—Յակոբ Անանչեան, Մկրտիչ Եսաեանց՝ եւ թոռներին Լոյս Զարգարեան խորին վշտով յայտնելով առաջինն իր Թանգագին ամուսնու, միւսներն իրանց անմոռանալի մօր

ՋՄՐՈՒԽՏ ՋԱՐԳԱՐԵԱՆԻ

մահը, խնդրում են ազգականներին եւ ծանօթներին յարգել հանգուցեալի յիշատակը։ Ամբիծքը չորեքշաբթի, ամսիս 19-ին, երեկոյեան 6½ ժամին. յուղարկաւորութիւնը հինգշաբթի, առաւօտեան 10 ժամին, հանգուցեալի բնակարանից (Хлѣбная площадь, домъ Осканова) դէպի Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցին։ Թաղումը—Խօջիվանքի գերեզմանատանը։ 2—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Գաղափարական կապ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Աստուածատուր Կաճկաճեանի յիշատակին. Դատաստանական դահլիճից. Դրամատիկան ներկայացումներ. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ.—Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԽՈՒՐԵՐ.—Մանրանկար. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մի սերունդ։

ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ԿԱՊ

Մենք այլ եւս չենք կարող առանց գաղափարական նոր կապի գոյութիւն ունենալ, իբրեւ հասարակութիւն, իբրեւ բարոյական ամբողջութիւն կազմող համայնք։

Մինչեւ այժմ մենք ապրում էինք սովորութիւններով, աւանդութիւններով, որոնց մէջ սառել և քարացել էին հին կեանքի պահանջները և գաղափարները։

«Այդպէս է սովորութիւնը», «այդպէս է ընդունված»։ Այս խօսքերով մենք սրբագործում էինք մեր կենցաղավարական յարաբերութիւնները։ Սովորութիւնը որոշում էր ամեն բան, աւանդութիւնը լուծում էր կենցաղավարական դժուարութիւնները։

Ժամանակներ անցան։ Հին սովորութիւնները և աւանդութիւնները կորցրին և կորցնում են իրանց ույժը և նշանակութիւնը։ Նոր կեանքը առաջ է բերել նոր պահանջներ, հին կեանքին օտար խնդիրներ։ Այդ նոր պահանջները և խնդիրները այլ եւս չեն պարփակվում հին գաղափարների մէջ։ Նրանք աւելի լայն ծաւալ ունեն, նրանք կարօտ են նոր կազմակերպութեան։

Մեր նորագոյն կեանքի պահանջները և խնդիրները ձգտում են հաստատվել եւրոպական քաղաքակրթութեան հիմունքների վրա։ Եթէ մենք անկարող լինենք այդ հիմունքները խելացի կերպով իւրացնել և գիտակցաբար ընդունել, այն ժամանակ մենք կը մնանք արտաքսված ընդհանուր քաղաքակրթական շարժումից և կոյլասեռվենք ու դէն կը շպրտվենք բոլորովին։ Սովորութիւնը և աւանդութիւնը, կորցրած լինելով իրանց ներքին ույժը, այլ եւս մեզ չեն փրկի և չեն օգնի, իսկ նոր հիմունքները իւրացված չեն լինի գործնական աջակցութիւն ցոյց տալու համար։

Այդպիսով գաղափարական նոր կապերը ոչ միայն փրկարար են իրանց առաջացրած բարերար արդիւնքներով, այլ և գործնական անհրաժեշտութիւն են, առանց որոնց ներկայ հասարակութիւնը անկարող է պահպանել իր բարոյական գոյութիւնը։

Մամուլը, դպրոցը, թատրօնը, բազմաթիւ ընկերութիւնները և կրթական հիմնարկութիւնները նպաստում են գաղափարական նոր կապերի հաստատվելուն։ Ով դուրս կը մնայ այդ մեծ կուլտուրական շարժումից, նա բնական կերպով կարտաքսվի հասարակական կեանքից։

Թող մեր հասարակութիւնը չը կարծէ, թէ նա անպատիժ կը մնայ, եթէ նա անտես կանէ այն կրթական միջոցները և այն հիմնարկութիւնները, որոնք տալիս են նրան նոր քաղաքակրթական կեանքի հիմունքներ։ Նա ինքը անգութ կը պատրաստէ իր համար։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՈՒՐ ԿԱՃԿԱՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Աստուածատուր Կաճկաճեանն էլ չը կայ։

Մահվան մանգաղը հնձում է ու հնձում հայ անդաստանի լաւագոյն ծաղիկները։

Կաճկաճեանը վաթսունական թւականների պանծալի ուսանողութեան բեկորներից էր։

Համալսարանից նա բերել էր իր հետ այն ժամանակվայ ուսանողական իսկական ոգին, այսինքն անխախտ ու անկաշառ ազնւութիւն իր սկզբունքների մէջ, տոկուն ու վեհ չիտակութիւն հասարակական յարաբերութիւնների մէջ, սէր ու յարգանք դէպի այն ամենը, ինչ որ ազնիւ է, ազգօգուտ է։ Մի եւ նոյն ժամանակ նա պահպանել էր վեհ ինքնայարգումն, որը չէր թոյլ տալիս նրան խոնարհվել ուժեղի ու հարուստի առաջ եւ ձեռնարկել մի գործի, որը հակառակ էր նրա մաքուր ու անշահասէր սկզբունքներին։

Կաճկաճեանը մինչեւ իր կեանքի վերջը ուսանող մնաց, եւ ոչ մի գործում չը դաւաճանեց վաթսունական թւականների համալսարանի փառաւոր աւանդութիւններին... Շատ թանգ նստեց նրան այդ յանդգնութիւնը...

Անցեալ ամառ նա հանքային ջրերումն էր։ Եկել էր բժշկվելու իր ազնիւ կնոջ հետ։ Ապրում էր եկեղեցու գաւթում։ Ամեն երեկոյ հաւաքվում էին եկեղեցու բակում, ծառերի տակ, մեծ սեղանի շուրջը, նրա յարգողները։ Նա սիրում էր խօսել մեր ընդհանուր ցաւերի մասին։ Նրա ձայնը դեռ խրոխտ էր, ոճը սահուն ու կտրուկ, առանց ճոռոմաբանութեան։ Ոչ մի երեւոյթ մեր աղքատիկ կեանքից չէր վրիպում նրանից։ Նրա ձայնը մանաւանդ խրոխտանում էր, հնչում էր ընդարձակ գաւթում, ինչպէս դատախազի կոչը, երբ խօսում էր կեղծ ազգասէրների, ազգային փարիսեցիների մասին, երբ մտրակում էր նաւթի մէջ կուպրացած հոգիները, մանաւանդ երբ շանթում էր արդի ծախու ինտելիգենցիան, բարոյապէս սնանկացած ուսանողութիւնը, այլասերված երիտասարդութիւնը։

Մանաւանդ ուսանողութեան անկումն էր վշտացնում նրան։

—Էլ ոչ ազնւութիւն է մնացել, ոչ ինքնասիրութիւն. ուսանողութիւնը խրվել է անբարոյականութեան ցեխի մէջ,—փրկութիւնն անհնար է, որովհետեւ կորել է նրա մէջ ինքնաճանաչութիւնը, եւ ուսանողը իր սկզբունքները աճուրդի է հանել։ Այդպէս չէր մեր ուսանողութիւնը...

Ազնիւ սիրտ. դու երբէք չը կարողացար հաշտվել ժամանակակից իրականութեան հետ, քո մաքուր, ժողովրդասէր հոգին խոցվում էր՝ դիտելով մատաղ ինտելիգենտ սերնդի օտարանալը, լեզուի կորուստը, հայ օջախի փլատակման սպառնալիքը։

Մարդիկ խելօք ու ուժեղ ախոյեաններ են տալիս այնպիսիներին, որոնք մեծ համբաւ, հարստութիւն ու հասարակական դիրք են ձեռք բերել, թէկուզ եւ դաւաճանելով իրանց սկզբունքներին եւ մի տեսակ արհամարհանքով են վերաբերվում դէպի այնպիսիները, որոնք չը սովորեցին կեանքի մէջ ստով ու գողութիւնով, փաղաքշանքով ու կեղծիքով «առաջ գնալ»։

Այն ինչ այս վերջիններն են իսկական ուժեղները եւ հերոսները, որովհետեւ սրանք են, որ տոկունութիւն ու ույժ ունեցան փրկելու իրանց փայփայած սկզբունքները, եւ կարողացան մաքուր եւ անարատ դուրս գալ այս անբարոյականութեան բովից, որը կոչվում է կեանք... դուրս գալ, որ մտնեն գերեզման...

Ցաւահատեցնող արագութեամբ տարէց տարի փոքրանում է Կաճկաճեանների թիւը, նրանց տեղը բռնում են, աւաղ, «գործնական» կոչված մարդիկ։

«Գործնական կեանքը» այսպէս ջախջախում է ու գերեզման տանում Կաճկաճեաններին, լցնելով մեր սրտերը յուսահատ կսկիծով։

Վահ. Արծրունի

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

(Շարունակութիւն)

Ընդհատումից յետոյ պրօկուրօրի օգնական Լէմէրման շարունակեց մեղադրական ճառը։

Եթէ,—ասաց նա,—մեղադրեալները տեսնում էին, որ չեն կարողանում հասցնել բոլոր գործերը, կատարել իրանց տարրական պարտականութիւնները, նրանք պէտք է հրաժարական տային։ Եթէ նրանք չունէին բաւականաչափ հմտութիւն իրանց պաշտօնի համար, նրանք պէտք է դիմէին մասնագէտների օգնութեան։ Օրինակ, հաշուապահութիւնը կարգի բերելու համար պէտք է հրաւիրէին մասնագէտ հաշուապահներ, եւ այն ժամանակ նրանց հաշուապահութեան մէջ չէր լինի այն խառնաշփոթութիւնը, որ երեւան եկաւ րեվիզիայի ժամանակ։ Կամ, ով գիտէ, գուցէ մեղադրեալները հաշուապահութեան հարցում էլ առաջնորդվում էին «Խոսրովեանական» սիստեմով։ Չէ՞ որ իր բացատրութիւններից մէկում մեղադրեալ Խոսրովեան ասաց, որ իրանք չէին կարող շատ խիստ լինել ապառիկները պահանջելու գործում, որովհետեւ այդ կարող էր դուր չը գալ ձայնաւորներին։ Փոխանակ ղեկավարվելու օրէնքով եւ իրանց պարտականութիւնների գիտակցութեամբ, մեղադրեալները, ինչպէս տեսնում էք, միշտ զանազան հաշիւներ էին անում, արդեօք իրանց արածը դուր կը գայ ձայնաւորներին։

Այդ սիստեմի հետեւանքները ձեր աչքի առջեւն են, պարոն դատաւորներ։ Որքան անհոգութեամբ էին տարվում քաղաքային գործերը այդ «փայլուն» շրջանում, երեւում է, ի միջի այլոց, նրանից, որ երբ քննիչը պահանջում էր մեղադրեալներից ներկայացնել ընդհանուր հրահանգը (տուրքեր հաւաքողների համար), նրանք չը գիտէին, թէ արդեօք իրանք ունէին այդպիսի հրահանգ թէ ոչ, եւ ահա իչխ. Արղութեան հեռագրում է Բաքու՝ Թիֆլիսի քաղաքային վարչութեան նախկին անդամ Պօպօվին, հարցնելով, թէ արդեօք գոյութիւն ունի այդպիսի հրահանգ եւ որտեղ կարելի է գտնել։ Հասկանալի է, թէ այդպիսի պայմաններում ինչպէս էին հաւաքվում քաղաքային տուրքերը։ Եթէ տուրք հաւաքողները իւրացնէին միմիայն մի կոպէկ ամեն մի վերցրած րուբլուց, այն ժամանակ էլ քաղաքի վնասը կը լինէր տարեկան 2,000 րուբլի։ Դուք գիտէք նաեւ այն, որ 1897 թւին քաղաքը ստացել է աւելի քան 104 հազար րուբլի տուրք, իսկ հետեւեալ տարին միայն 103 հազար, այնպէս որ տուրքերը փոխանակ աւելանալու պակասել են։ Եւ ուրիշ կերպ չէր կարող լինել, քանի որ չը կար հսկողութիւն։ Ասում են, թէ ամենքը հսկում էին, թէ նոյն իսկ վարձել էին մի զարմանալի անձնաւորութիւն, Փուրցէլաձէ, որի աչքից ոչինչ չէր կարող փախչել եւ որ գաղտնի կերպով դիտում էր քաղաքային կչեռքը ինչ որ պանդոկի պատուհանից։ Դուք գիտէք, որ այդ՝ տուրքերին հսկող Փուրցէլաձէն այնքան բոբիկ էր թուաբա-

նութեան մէջ, որ լոյսը հատիկներով էր հաշւպահում։ Եւ ահա այդ երեւելի մաթեմատիկոսը, վայելելով պանդոկային կեանքի քաղցրութիւնները, պէտք է հսկէր պանդոկից եւ ահագին հեռաւորութիւնից տեսնէր, թէ ինչքան տուրբակ են կչռում կշեռքի վրա։ Կարող էր նա այդ անել այդքան հեռու տեղից եւ այնպիսի ժամանակ, երբ կշեռքի չուրջը խռնված էր լինում ահագին ամբոխ։ Մարկաների եւ ստացագրական գրքոյկների հետ էլ տարօրինակ բաներ էին պատահում։ Թուանշանները եւ սէրիաները խառնվում էին իրար։ Վկաների հարց ու փորձի ժամանակ մեղադրեալները աշխատում էին այդ մեղքը տպագրական մեքենայի վրա գցել։ Նրանց ասելով, քանիերորդ դարում դժուար է գտնել այնպիսի տպագրական մեքենայ, որ չարաճճիութիւններ չանի թուանշաններ տպելիս։ Հաւատալու բան է այդ։ Տպարանատէր Վարդանեան, վկայութիւն տալիս, այնքան զգոյշ գտնվեց, որ չը հաստատեց այդպիսի անհեթեթութիւն։

Եթէ քաղաքային վարչութիւնը անկարող էր կարգին վարել այնպիսի մանր գործեր, ինչպէս կշեռքի եւ ուրիշ տուրքերի հաւաքումը, հասկանալի է, թէ ինչու անկարելի էր նրանց յանձնել ձիաքարշի բարդ գործը...

Նախագահ։—Ձիաքարշի հարցը չը կայ մեղադրական թղթում։ Մեղադրական իշխանութիւնը անհնար է գտել այդ կէտում մեղադրել քաղաքային վարչութեան անդամներին, ուստի չը պէտք է խօսել այդ հարցի մասին։

Պրոկուրորի օգնականը։—Ես ուզում էի ասել, որ եթէ երկրիս բարձրագոյն իշխանութիւնը անհնար գտաւ...

Նախագահ։—Ես արդէն յայտնեցի, որ այդ հարցի մասին չէ կարելի խօսել եւ, խնդրում եմ, հարց չը բարձրացնել երկրիս բարձրագոյն իշխանութեան կարգադրութիւնների մասին։

Պրոկուրորի օգնականը։—Ներողութիւն. չեմ խօսի այդ հարցի մասին։ Բայց գործի մէջ ցուցմունքներ կան, որ մեղադրեալները չէին կարողանում լաւ կատարել իրանց մանր պարտականութիւնները, ուստի շատ բնական էր մերժել յանձնելու նրանց աւելի բարդ գործեր։ Եւ այդ մերժումը հաւասար էր հաստնութեան վկայական տալու մերժման։

Կալուածքների գործը նոյնպիսի խառնափնթոր դրութեան մէջ էր։ Վարձով վերցնել ուզողներին վարձով չէին տալիս քաղաքային արօտատեղին, որ մօտ 300 դեսեատին տեղ էր, որովհետեւ այդտեղ պէտք է արածէին 150 գլուխ տաւար։ Ասում են, որ դրացի գիւղացիներն էլ օգտվում էին այդ արօտատեղով, բայց դրացի գիւղը ունի միայն 1500 գլուխ տաւար։ Կարելի էր միթէ մօտ 300 դեսեատին տեղը չը չահագործել այդքան փոքր թւով տաւար արածացնելու համար։

Ապառիկները հօ քրօնիկական երեւոյթ էին դարձել այդ «ոսկեդարի» շրջանում։ Նրանք տարեցտարի աւելանում էին։ Շատ բնորոշ է այն, որ քաղաքային վարչութիւնը վերին աստիճանի ներողամիտ էր գտնվում մի ինչ որ Խարազեանի վերաբերմամբ, որ երբեք չէր տալիս իր վարձած քաղաքապատկան խանութի կապալադրամը։ Չը նայելով նրան, որ մի ուրիչ պարոն, Շահբուդաղեան ազգանունով, առաջարկում է քաղաքային վարչութեան աւելի վարձագին, քան ապառիկները չը վճարող Խարազեանը, մեղադրեալները այնուամենայնիւ թողնում են խանութը Խարազեանի ձեռքին։ Այդ արդէն անփութութիւնից աւելի բան է, եւ եթէ մենք այստեղ աւելի խիստ մեղադրանք չենք յարուցանում այդ կէտի վերաբերմամբ, նրանից է այդ, որ օրէնքի համապատասխան յօդուածը շատ կազուիստական կերպով է խմբագրված եւ ձեւական կողմից դժուար է ապացուցանել, որ այդ վարմունքը պէտք է պատժվի այդ յօդուածով։

Ասում են, մեղադրեալները շատ եռանդուն կերպով էին աշխատում հաւաքել ապառիկները։ Եւ սակայն մենք գիտենք, որ, չը նայելով եղած որոշման, քաղաքային վարչութիւնը չէր տպում ապառիկների ցուցակը։ Այստեղ, դատարանի եւ հասարակութեան առաջ անյարմար է անուանէ անուն յիշել, թէ ում վրա կային ապառիկներ, բայց այդ անունների մէջ կան այնքան հանրածանօթներ, որ նրանց տէրերի համար ցուցակի տպելը բաւական կը լինէր, որ նրանք իսկոյն վճարէին ապառիկները։

Սակայն մեղադրեալները այդ չէին անում, ինչպէս չէին անում շատ ուրիշ բաներ, որովհետեւ նրանք տարօրինակ կերպով էին հասկանում իրանց պարտականութիւնները։ Դուք լսեցիք, որ այստեղ վկաներից մէկը ասաց, թէ ինքը դիմադրական կուսակցութեան անդամ է։ Ինչպէս տեսնում էք, դումայում այնքան ուշադրութիւն չէին դարձնում քաղաքային եկամուտները աւելացնելու գործին, որքան զբաղված էին կուսակցական կռիւներով, ուրեմն մանր հաշիւներով, անձնական նկատումներով։

Դուք ձեր վճռով պէտք է ասէք մեղադրեալներին, որ քաղաքային ինքնավարութիւնը կուսակցական պայքարների ասպարէզ չէ եւ քաղաքային վարչութեան անդամների պարտականութիւնը չնչին ռնախանձութեան յագուրդ տուող չարադրութիւններ գրելը չէ։ Քաղաքային ինքնավարութիւնը քաղաքի բնակիչների տնտեսական չահերը պաչտպանելու համար է եւ քաղաքային վարչութեան անդամները պարտական էին ամեն կերպ հոգալ, որ քաղաքի եկամուտները չատանան եւ որ այդ եկամուտներից ոչ մի կոպէկ չը պակսի։

Մեղադրեալները զանցառու են եղել իրանց անմիջական պարտականութիւնների նկատմամբ, նրանք անփոյթ են գտնվել եւ քաղաքը գուցէ միլիօնների վնաս է կրել այդ բանից, ուստի նրանք պէտք է պատժվեն օրէնքի համաձայն եւ ես իմ պարտականութիւնն եմ համարել պաչտպանել մեղադրական թղթի պահանջները ամբողջապէս։

(Կը շարունակվի)

ԴՐԱՄԱՏԻԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐ

Երեքշաբթի, դեկտեմբերի 18-ին, ռուս դրամատիքական խումբը պ. Ռաֆայէլ Ադէլհայմի բենեֆիսին ներկայացրեց Շէքսպիրի «Արքայ Լիր»։ Պ. Ռաֆայէլ Ադէլհայմի Լիրը իր ամբողջութեամբ մեզ վրա աւելի լաւ տպաւորութիւն թողեց քան թէ իր եղբօր Համլէտը եւ առհասարակ մենք նորից առիթ ունեցանք համոզվելու, որ երկու եղբայրների դերասանական արուեստի մէջ առաջնութեան դափնին պատկանում է, անկասկած, պ. Ռաֆաէլին։ Վերջինս աւելի խստէլիգէնտ, աւելի խորաթափանց—հոգեբան, բայց որ գլխաւորն է՝ ստեղծագործելու աւելի մեծ ընդունակութեամբ օժտված մի դերասան է։

Շնորհիւ իր այս առանձնայատկութիւնների՝ նրա խաղը, ի հարկէ, շատ տպաւորիչ էր, խոհուն ու մտածված։ Ութսուննամեայ զառամեալ թագաւորի ներքին աշխարհն այլայլող հոգեկան բարդ եւեւէջները, նրա բնաւորութեան բոլոր հիմնական գծերը—եւ անսահման մարդասիրութիւնը, եւ հպարտ ինքնասիրութիւնը եւ դաժան ապերախտութեան պատճառած սոսկալի տանջանքը, որի վերջնակէտը արքայական վեհափառ խելագարութիւնն է—նա սկզբից մինչեւ վերջ աւելի կամ նուազ աջողութեամբ, բայց առհասարակ շատ նուրբ եւ տաղանդաւոր արուեստով վերարտադրեց։ Նրա խաղի արժանաւոր նրբութիւններից մէկն այն էր, որ նա տեղ-տեղ չէր գլանում չեշտել ծերունիների բնաւորութեան հետ կապված մի առանձնայատուկ գիծ—միամիտ երեխայութիւնը։ Սա աչքի էր ընկնում հէնց առաջին գործողութեան մէջ՝ թագաւորութեան բաժանման տեսարանում։ Պէտք էր հետեւել թէ ինչպիսի միամիտ ինքնաբաւականութիւն էր արտափայլում նրա խորչոմապատ դիմագծերից, երբ նա ցանկանում էր տեղեկանալ թէ իր աղջիկներից որն է իրան աւելի սիրում։ Պարոնի խաղը չորրորդ գործողութեան մէջ, խելագարութեան տեսարանում, հասաւ իր փայլունութեան գագաթնակէտին. շատ աջող էին նաեւ Կորդէլիային ճանաչելու եւ սրան հետեւող տեսարանները. այն ինչ երրորդ գործողութեան մէջ՝ խելագարութեան բռնկվելու սկզբնական տեսարանը աւելի թոյլ անցաւ։

Պարոնի միմիկան վերին աստիճանի արտայայտիչ է եւ ճոխ. ձայնը՝ թէեւ երբեմն, առանձնապէս բնութեան տարրերի հետ մարտնչելիս, զուրկ չէր ինտօնացիայից, այնուամենայնիւ հնչում էր միանգամայն ծերունավայել։

Միւս դերակատարները մասամբ միջակ եւ մասամբ թոյլ տպաւորութիւն էին միայն թողնում։ Պ. Ռօբէրտ Ադէլհայմի Էդգարը թէեւ ընդհանրապէս լաւ էր, բայց աչքի ընկնող մի երեւոյթ չէ կարող համարվել։ Խելագարութեան տեսարանում մենք պ. Աբէլեանի Էդգարն անպայման կը գերադասէինք պ. Ադէլհայմի ներկայացրածից։ Տիկին Եվգէնեվայի Կորդէլիան գոհացուցիչ էր։ Տիկին Վօլգինայի Գօնէրիլը եւ Գլինսկայեայի Ռէգանը նոյնպէս կարելի էր բաւարար համարել։ Պ. Պէտիպայի Էդմունդը մտածված էր եւ աջող, այն ինչ պ. Եակօվլեվի Կէնտը մեզ շատ քիչ բաւականացրեց. նոյնը կարող ենք ասել նաեւ պ. Ուլիխի խեղկատակի մասին, որի մէջ «խեղկատակի այնքան էլ յիմար չը լինելը» չերեւաց։ Պ. Խմէլնիցկու Գլօստէրը սկզբում թոյլ էր. կուրութեան տեսարանն աւելի բաւարար անցաւ։

Պ. Ռաֆայէլ Ադէլհայմը վարձատրվեց բուռն ծափահարութիւններով եւ ստացաւ մի քանի նուէրներ։ Թատրօնը բոլորովին լիքն էր։

Աչքի առաջ ունենալով, որ Ադէլհայմ եղբայրները այլ եւս միայն մի քանի ներկայացումներ են տալու, թոյլ ենք տալիս մեզ մի նկատողութիւն։ Անհերքելի է, որ յարգելի եղբայրները ինտելիգէնտ եւ նոր, րէալական ուղղութեան հետեւող դերասաններ են։ Արդեօք ցանկալի չէր լինի, որ պարոնները իրանց տաղանդը երեւան հանէին նաեւ նոր դրամաներում։ Մինչեւ այժմ նրանց րէպէրտուարում մենք չը պատահեցինք ոչ Իբսէնի, ոչ Հաուպտմանի եւ ոչ Զուդերմանի անուններին։ Մարդ ակամայ,—թէեւ տարբեր նշանակութեամբ—յիշում է Գէօթէի խօսքերը, «Shakespeare und kein ende»։ Ում որ շատ է տրված, շատ է պահանջվում։ Ժամանակակից թատրօնական հասարակութեանը չէ կարելի միայն Շէքսպիրով բաւականացնել. պիտք է յարմարվել եւ ժամանակի ոգուն։

Վ. Նալբանդեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Եկատերինօդար, դեկտեմբերի 4-ին

Կարդալով «Մշակի» № 264-ի մէջ պ. Անդրէաս Տէր-Մարուքեանի (քանդակագործ) պիտոյքը արտասահման գնալ իր գիտութիւնը կատարելագործելու համար, ես պարտքս համարեցի իմ կողմից օգնել նրան այդ գործում, ուստի սրա հետ ուղարկելով 100 րուբլի, խոնարհաբար խնդրում եմ այդ գումարը հասցնել նրան։

Գաբրիէլ Թորոսեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ, դեկտեմբերի 19-ին, Գրիգոր Արծրունու մահվան 9-րդ տարեդարձի օրը, նրա գերեզմանի վրա կատարվեց հոգեհանգիստ, որին ներկայ էին «Մշակի» խմբագրութեան անդամները։

Երէկ, դեկտեմբերի 19-ին, Կուկիայի կաթօլիկների եկեղեցում, հ. Ղեւոնդ Ալիշանի մահվան քառասունքին, կատարվեց հայկական ծիսակատարութեամբ պատարագ եւ հոգեհանգիստ։ Պատարագիչն էր Մխիթարեան միաբանութեան անդամ Նահապետեան վարդապետը. երգում էր Եկմալեանի երգեցիկ խումբը։ Թէ պատարագին եւ թէ հոգեհանգստին ներկայ էին

ԹԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԻ ՍԵՐՈՒՆԴ

(Վերջ)

Եւ այդ դատարկութիւնը մտածել է տալիս։

Երբեմն հետաքրքիր է հեռուից դիտողի դերը, երբ մարդ անմասն է հասարակական կեանքը բնորոշող երեւոյթների յաջորդականութեան մէջ, երբ ազատ շրջանի, որոչ մօմենտի ստեղծած տրամադրութեան ազդեցութիւնից կարողանում է օբեկտիվ քննող, դատող լինել, երբ մարդ կարողանում է իրանից հեռու կատարվող անցքերի մինչեւ խորը թափանցել, այսպէս ասած ընթացիկ կեանքի փիլիսոփայութիւնը հասկանալ։ Մեր երկրում տարիներից ի վեր մի զարմանալի միակերպութեամբ կրկնվում է մի երեւոյթ, որ հասարակական բարքի բնաւորութիւն է ստացել եւ որ, այնուամենայնիւ, հեռուից դիտողի վրա թողնում է վերին աստիճանի վհատեցուցիչ, չափազանց տխուր մի տպաւորութիւն։

Հայրենիքից տարիներով հեռու ես, արտասահմանեան մի քաղաքում. ստանում ես անհամբերութեամբ սպասած օրաթերթի վերջին համարը. այդ թղթի կտորը, տարածութիւնը կտրելով, քեզ պիտի խօսէ քո երկրի չար ու բարիից, քեզ պիտի խօսէ քեզանից հեռու, բայց քո սրտին մօտիկ իրերից ու երեւոյթներից, պիտի պատմէ քեզ հազար ու մի բաներ, որոնց դու չես տեսել, բայց որոնք կատարվել են արդէն, որովհետեւ կեանքը կանգնել չը գիտէ, նա շարժում, նա առաջադիմութիւն է։ Եւ բաց ես անում այդ գրաւիչ թղթի ծալքերը, նայում ես ծայրէ ի ծայր, նայում ես մինչեւ իսկ յայտարարութիւնը եւ ոչինչ, ոչինչ, որ մի փոքր մխիթարէ քեզ. ցուրտ է փչում, կեանք, գործունէութիւն չը կայ, գաղափարը խեղդվել է, մարդիկ էլ չեն ապրում կարծես, շարժում չը կայ, եռանդ չը կայ, յոյզ չը կայ։ Ցուրտ է փչում լուրերից, հոգի սառեցնող ցրտութիւն է փչում դատական թղթակցութիւններից, յուսահատութիւն եւ ապատիա իւրաքանչիւր տողից։ Եւ մտածում ես տխրութեամբ, Տէր Աստուած, միթէ այդ երկրում էլ կեանք չը կայ, միթէ մի ամբողջ ժողովուրդ էլ չէ ապրում. այո՛, էլ չէ ապրում, ուրիչ բացատրութիւն չը կայ, հոգեւոր եւ մտաւոր կեանքը սառել է, քարացել։ Մի ամբողջ հասարակութիւն իր կենսական բոլոր ոյժերը լարել է առօրեայ անցաւոր հոգսերի համար, փորի հոգս, վայելքի հոգս, վիւլգէր եսի հոգս. մի ամբողջ երկիր դարձել է անապատ, պղնձված, այրված անապատ, ուր մեռնում է հաւատը, ուր խեղդվում է վսեմ միտքը, ուր անհատական զոհաբերութիւնները անցնում են կամ լեգենդաների կամ խելագարութիւնների շարքը։ Եւ յաջորդում են իրար թերթի համարները եւ բերում են իրանց հետ այդ սառեցնող ցրտութիւնը։

Բայց ահա վերջապէս մի նոր համար. նա կենդանի է, նա խօսում է, նա բոց է բերել իր հետ, նա խօսում է այս անգամ կեանքից ու շարժումից. ինչ է պատահել. մեռել է մի յայտնի հրապարակախօս, մի հասարակական գործիչ, որ ընդհանուր մեռելութեան մէջ իր անձնական ձեռներէցութեամբ, մեն մենակ, արել է այն, ինչ որ հազարներ միայն կարող էին անել։ Կենդանութիւն է տիրում նրա դիակի չուրջը, ճառերի, հոգեհանգիստների, հեռագիրների վերջ չը կայ, կորած մոլորած գիւղերն էլ են հոգեհանգիստներ կատարում. թերթը տեղ չունի բոլորն արձանագրելու. մի ամբողջ երկիր, մի ամբողջ ժողովուրդ է, որ գ ո ր ծ ո ւ մ է։ Ցեռո՜յ...

Կրկին լռութիւն ու մեռելութիւն օրեր ու ամիսներ։

Բայց ահա էլի մի նոր համար, էլի բոց, էլի կրակ, ճառ, հոգեհանգիստ, հեռագիր. մեռել է մի յայտնի հոգեւորական... թաղում են։

Դարձեալ լռութիւն, դարձեալ մահ ու քարացում։

Ահա վերջապէս ամիսներ յետոյ ամենքն են ցնցվել, մարդիկ յուզված են մինչեւ հոգու խորքը, այս անգամ Ալիշանն է մեռել, հայր Նահապետը։

Ճառեր, հոգեհանգիստներ, հեռագրեր. դարձեալ կենդանութիւն է, մտածում ես տխրութեամբ, մի օրով մարդիկ մտածում են, որ աշխարհում սամովարից դուրս կան այլ աւելի բարձր, աւելի նուիրական հոգսեր, մի օրով մարդիկ զգում են, կամ ցոյց են տալիս, որ զգում են բարոյական մեծութեան արժէքը, խոնարհվում են Ալիշանների առաջ, իսկ եթէ այդպիսի մեծութիւններ էլ չունենանք, որոնց թաղելիս գէթ հայը յիշէ իր հասարակական պարտականութիւնները, յետո՜յ... եւ այդ սարսափելի «յետոն» ահա հասաւ, մի ամբողջ սերունդ, մի ուժեղ մեծագործ սերունդ թաղեցինք ճառերով. էլ չը կայ, Ալիշանը վերջինն էր։ Վերջին ճառեր, վերջին հոգեհանգիստներ, վերջին կենդանութիւն դիակի չուրջը։

Ողբալի՜ երկիր, դժբախտ ժողովուրդ, որ միայն դիակի չուրջն է ապրում։

Ցետո՜յ...

Եւ թաղումների հետ մոռացութեան կը մատնվեն մեր ողբի, մեր վայրկենական, վաղանցուկ, շատ անգամ անգիտակից ոգեւորութեան առարկաները, անապատն ու մեռելութիւնը տէր կը դառնան մեր երկրին, կեանքը կընդունի դարձեալ իր վիւլգէր, գարշելի կերպարանքը։ Իսկ իդէա՜ն... որի համար այդ մեծ հոգիները տքնել են ու նահատակվել, որի համար լացել են եւ որը փայփայել են ու սիրել, իդէան հալածական ու խեղճ, անապաստան ու թափառական կը փախչէ անհիւրընկալ դարձած երկրի մի ծայրից միւս ծայրը մի կայան, մի անկիւն գտնելու եւ ի վերջոյ ազատ ու զուգոլջուն ոգու պէս կերթայ կծկվելու նրանց չիրիմների վրա, կերթայ ողբալու իր անտէրութիւնը, կերթայ խռովելու նրանց յաւիտենական հանգիստը։ Եւ սակայն այդ իդէայի յաղթանակին էին սպասում հարիւր հազարներ, միլիօններ, նրա յուսով արիւնլուայ եղան բիւրաւոր խեղճեր եւ այժմ մեր աչքի տակ մեռնում են դանդաղ կամ բռնի մահով, մեռնում են անիծելով այն հողն ու երկինքը, որ մեծագործ սերնդի, Աբովեանների եւ Ալիշանների երգերի, խօսերի, երազների առարկան էին ամբողջ տարիներ։

Մեռնում են. ինչ փոյթ, թաղող, սուգ առող ժողովրդին հէնց մահ է պէտք։

Ս. Ահարոնեան

Լօզան

ժողովրդի խուռն բազմութիւն, հայ-լուսաւորչական հոգեւորականութեան ներկայացուցիչներ, գրականագէտներ, մամուլի ներկայացուցիչներ եւ ուսուցիչներ։ Եկեղեցու մէջտեղ դրված էր հինգ աստիճանաւոր դիազարդ, զարդարված հայր Ալիշանի պատկերով եւ բոյսերով. պատկերի վերեւում դրված էին քահանայական սաղաւարտ, սկիհը եւ խաչ։ Հոգեհանգստից առաջ պատարագիչ հայր Նահապետեան կարդաց մի ճառ, որի մէջ նա բացատրեց Ալիշանի կատարած անհագին դերը հայ գրականութեան եւ մտքի ասպարէզում ու չեչտեց այն հանգամանքը, որ Մխիթարեան միաբանութիւնը, Մխիթարի հիմնած գործը հաստատութիւն դառաւ, ուժեղացաւ Ալիշանի պէս հանճարով. նա պսակեց միաբանութեան գործունէութիւնը եւ նրան եւրոպական հռչակ ու համբաւ տուեց։ Հոգեհանգստից յետոյ դերասան Ցարուկթիւնեան մի ճառ արտասանեց, ցաւ յայտնելով, որ մինչ գաւառական շատ քաղաքներում արդէն հոգեհանգիստներ են կատարվել հայր Ալիշանի համար, Թիֆլիսում հոգեհանգիստ կատարվում է միայն այժմ, քառասուն օրից յետոյ. ապա նա կարդաց Վահ. Արծրունու յօդուածը Ալիշանի մասին, որ տպված է «Մշակի» 257 համարում։

—

Երկրագործութեան եւ պետական կալուածների մինիստրութիւնը մի առանձին արշաւախումբ է կազմակերպում, որ մօտ ժամանակներումս պէտք է ուղեւորվի հետազօտելու Կասպից ծովի ափերը՝ սկսած Ապշերոնեան թերակղզուց մինչեւ պարսկական սահմանը։

—

Թիֆլիսի քաղաքագլխի պաշտօնակատարը առաջարկութիւն տուեց նահանգապետից քաղաքային դումայի քննութեան ենթարկել Թիֆլիսում հասցէների տուն բանալու հարցը։ Կովկասեան կառավարչապետի հրատարակած պարտաւորական կանոնների իրագործումից յետոյ գռնապանների մասին,—ասված է նահանգապետի առաջարկութեան մէջ,—հասցէների տան բացումը ոչ տանտէրերին եւ ոչ քաղաքային ինքնավարութեան նիւթական ծանրութիւն չի պատճառի, ի նկատի առնելով այն արդիւնքը, որ կը տայ հասցէների տունը։

—

Հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրութիւնը հրամանագրեց պետական եւ մասնաւոր երկաթուղիների բոլոր վարչութիւններին առանձնապէս լուրջ ուշադրութիւն դարձնել ճանապարհորդների ծանրոցքի պաշտպանութեան վրա եւ ուշադրութեան առնելով այն հանգամանքը, որ ծանրոցք յափշտակողները բատ մեծի մասին լինում են երկաթուղիական ծառայողները, պատուիրեց խիստ միջոցներ ձեռք առնել հսկելու նրանց վրա։

—

Պետերբուրգում զառամեալ խնտելիգէնտ կանանց համար ապաստարան շինելու նպատակով թոյլ է տուած մի խումբ անձանց ժողովարարութիւն անել մայրաքաղաքում։

—

Երկրագործութեան եւ պետական կալուածների մինիստրը թոյլ տուեց Մոսկվայի գիւղատնտեսական ընկերութեան բաժանմունք հիմնել Ռոստովում, որի գործունէութիւնը պէտք է տարածվի հիւսիսային Կովկասի, Դոնի շրջանի եւ նրանց կից նահանգների վրա։

—

Խարկովից հեռագրում են «Новое Время» լրագրին, թէ Եկատերինեան երկաթուղային գծի վրա կատարված է մի զարհուրելի եղեռնագործութիւն.—պլրանքատար գնացքով գընում էր երկաթուղային մի ծառայող, որն իր հետ 30,000 րուբլի էր տանում կայարանում բաժանելու համար։ Ճանապարհին մի տեղ ծառայողը, կամենալով խօսակցել մեքենավարի եւ նրա օգնականի հետ, անցաւ դէպի շոգեմեքենան եւ այնուհետեւ անյայտացաւ։ Որոնումները ոչ մի հետեւանքի չը հասան։ Վերջապէս, երբ շոգեմեքենայի հնոցից սկսեցին դուրս տալ ածուխը, այնտեղ գտան մարդկային կմախքի մի կտոր։ Երեւաց, որ մեքենավարը եւ նրա օգնականը միասին սպանել են ծառայողին, կողոպտել նրան եւ ապա դիակը այրել շոգեմեքենայի հնոցում։

—

ՇՈՒՇՈՒՑ մեզ գրում են. «Դեկտեմբերի 15-ին Խանդամիրեանի թատրոնում, յօգուտ Մարիինսկի օրիորդաց ուսումնարանի, սիրողների խումբը ներկայացրեց ռուսերէն «Մի ապրիր, ինչպէս ցանկանում ես» դրաման, եւ «Արջ» վօդեվիլը, որից յետոյ տեղի ունեցան պարեր։ Տոմսակների գները, չը նայած որ $3^0/_0$ աւելացած էին, սակայն թատրոնը բոլորովին լիքն էր։ Ուրախութեամբ նկատեցինք մի օթեակում վարագուրի տակ ծածկված թուրք կանանց, որ առաջին օրինակն էր մեզանում։ Անտրակտներում նուագում էին Սունջինսկի նըւագախումբը եւ սազանդար։ Արդիւնքը 500 րուբլուց աւելի կը լինի»։

—

ՂՈՒԲԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Գարնանային եղանակներ են անում մեզանում. չոքից գետինը միանգամայն չորացել է Դիվիչու կողմերում։ Ցորենի, գարու ցանքսերը բուսել կանաչել են։ Գիւղացիները իրանց ձիերին եւ գրաստներին թողնում են դաշտերը արածացնելու։ Այսպիսի անսովոր եղանակներ, մասնագէտների եւ գիւղացիների կարծիքով, վնասակար չը պիտի լինեն եկող տարվայ բուսականութեան համար։»

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Կիրակի, ամսիս 9-ին, փոխ-նահանգապետի, ժողովրդական դպրոցների վերատեսչի, քաղաքագլխի, ուպրավայի անդամների եւ պատուաւոր քաղաքացիների ներկայութեամբ բացվեց մեր քաղաքի առաջին կիրակնօրեայ արական դպրոցը, քաղաքի աղքատ եւ բանուոր դասակարգի համար։ Հէնց մաղթանքի օրը աշակերտ գրվեցին մօտ 45 հոգի, որոնց մեծ մասը հայեր են։ Աւանդվելիք առարկաներն են. ռուսաց լեզու, հայոց լեզու—հայերի եւ պարսկերէն—պարսիկների համար, կրօն—ռուսաց եւ հայոց, թուաբանութիւն եւ գեղագրութիւն։ Դասաւանդել ցանկացող ուսուցիչների եւ վարժուհիների թիւն այնքան մեծ էր, որ դպրոցի ղեկավար, Պուշկինի անուան քաղաքային դպրոցի տեսուչ պ. Ջեդգինիձէն հնարաւորութիւն չունեցաւ բոլորի աջակցութիւնից օգտվելու։ Ուրախութեամբ արձանագրում ենք, որ դասատուների շարքում տեսնում ենք եւ քաղաքիս զանազան դպրոցների հայ ուսուցիչներին եւ վարժուհիներին։ Դպրոցը տեղաւորված է Պուշկինի անուան դըպրոցի շինութեան մէջ։ Աշակերտների ընդունելութիւնը կը շարունակվի մինչեւ յունվարի տօների վերջը։ Աշակերտ լինել ցանկացողները պէտք է դրվեն պ. Ջեդգինիձէի մօտ, որ ապրում է նոյն դպրոցի շինութեան մէջ։ Աշակերտ կարող են լինել 16-ից մինչեւ 50 տարեկան ամեն դասակարգի եւ արհեստի մարդիկ. ուսումը ձրի է։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Հարաւ-աֆրիկական պատերազմի աւարտման եւ բօէրների հետ խաղաղութիւն կնքելու մասին «Daily News» լրագիրը հետեւեալն է հաղորդում. «Լօնդօնում յամառութեամբ լուրեր են պտտում,—ասում է լրագիրը,—թէ անգլիական եւ բօէրական ներկայացուցիչների մէջ տեղի են ունենում բանակցութիւններ խաղաղութեան վերաբերմամբ։ Ասում են, թէ մտադրութիւն կայ,—եւ այդ մտադրութիւնն էր ակնարկում զինուորական մինիստր Բրօդրիկ իր վերջին ճառում,—տալ բօէրներին մի առանձին երկիր, Պրէտօրիայի հիւսիսային կողմում, ուր նրանք կարողանային ինքնուրոյն «գիւղացիական պետութիւն» կազմել, թերեւս Մեծ-Բրիտանիայի հովանաւորութեան տակ։ Ասում են նոյնպէս, որ այդ նախագիծը առաջ առաջարկված էր բօէրներին, բայց բօէրները բացէ ի բաց մերժել էին այդ առաջարկութիւնը։ Ինչ վերաբերում է բօէրական զօրապետների տրամադրութեանը հարաւային Աֆրիկայում, պէտք է ասել, որ թէեւ Հօլլանդիայից խրախուսում են նրանց շարունակելու դիմադրութիւնը, բայց եւ այնպէս Բօտա եւ Դէլարէյ համակարծիք չեն Շտէյնի եւ Դէվէտի հետ եւ չեն ընդունում նրանց անհաշտ դիմադրութեան հայեցակէտը։ Նոյն իսկ Հօլլանդիայում նկատվում է այժմ հակումն դէպի համեմատաբար աւելի չափաւոր քաղաքականութիւն։ Լօնդօնում կարծում են, որ համաձայնութիւնը բօէրների հետ կը կայանայ մինչեւ Էդուարդ VII-ի թագադրութիւնը։ Լորդ Սօլսբիւրիի կառավարութիւնը հրաժարվել է այժմ բօէրներից անպայման հնազանդութիւն պահանջելուց։

—Կրակօվում հիմնվել է մի նոր ընկերութիւն, որ կրում է «Սեփական ոյժերով» տարօրինակ անունը։ Ընկերութիւնը նպատակ ունի նպաստել տեղական արդիւնագործութեան զարգացմանը սեփական միջոցներով եւ առեւտրական յարաբերութիւններ հաստատել միայն այն երկիրների հետ, որոնք բարեկամաբար են վերաբերվում լեհերին։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մ Ա Ն Ր Ա Ն Կ Ա Ր

—

Երէկվայ օրը պարունակում էր մի առանձին խորհրդաւորութիւն։

Ցիշողութիւնների, զուգադիպութիւնների, համեմատութիւնների մի օր էր դա։

Նա ծնում էր մի շարք խորհրդածութիւններ։ Նա առաջ էր բերում եւ մխիթարական սփոփանք եւ տխուր տրամադրութիւն։

Ես խօսում եմ իմ տպաւորութիւնների մասին։

„Սակայն, ընթերցող, մենք ձեզ հետ շատ ենք ունեցել ընդհանուր տպաւորութիւններ, միասին ուրախացել ենք, միասին տխրել։

Համոզված եմ, որ եւ ներկայ դէպքում մենք շատ մօտ ենք միմեանց։

Համձեցէք լսել։

—

Երէկ, դեկտեմբերի 19-ին, Գրիգոր Արծրունու մահվան տարեդարձի օրն էր։

«Մշակի» խմբագրութիւնը ամեն տարի այդ օրը նրա գերեզմանի վրա կատարում է հոգեհանգիստ։ Նոյնը նա արեց եւ այս տարի։ Գնացինք գերեզմանատուն։ Նայեցինք թանգագին շիրիմին։ Դարձեալ վերանորոգեցինք մեր յիշողութեան մէջ այն օրը, երբ մենք բաժանվում էինք «Մշակի» անմոռանալի հիմնադրից։ Եւ վերադարձանք խմբագրատուն շարունակելու գործել նրա սիրած «Մշակի» համար։

Ինը տարի է, որ Գրիգոր Արծրունին չը կայ մեզանում։ Բայց նրա հիմնած եւ կազմակերպած «Մշակը» շարունակում է յիշեցնել այն ուժեղ գործի մասին, որին նա նուիրել էր իր երիտասարդական կեանքի բոլոր ոյժերը, իր ամբողջ մտածողութիւնը, իր բարոյական էութիւնը։

Տարիները անցնում են, կեանքի փաստերը եւ երեւոյթները փոխվում են, առաջ են գալիս նոր հարցեր, նոր խնդիրներ։

Բայց սկզբունքը մնացել է անխախտ։ Դիրքը մնացել է նոյնը։

«Մշակը»՝ առաջադիմական մտքերի եւ գաղափարների քարոզիչ, «Մշակը»՝ ժողովրդական շահերի պաշտպան, «Մշակը» հասարակական երեւոյթների քննադատող, «Մշակը» հասարակական առաջադիմութեան ղեկավարող։

Այդպէս ենք ընդունում եւ հասկանում «Մըշակը» եւ ներկայումս։

Այդ է այն զգացմունքը, որով մենք գործում ենք ամեն օր, տարիներ շարունակ։

Այդ է այն նշանաբանը, որ իբրեւ երդման բանաձեւ ամեն տարի կերպարանվում է մեր առաջ, երբ Արծրունու մահվան տարեդարձը մրմնջում է մեր ականջին գլորվող տարիների մասին։

—

Այս անգամ Արծրունու մահվան տարեդարձի օրը, նոյն դեկտեմբերի 19-ին, կատարվում էր Ղեւոնդ Ալիշանի հոգեհանգիստը նրա մահվան քառասունքի օրը։

Ղեւոնդ Ալիշանի հոգեհանգիստը կարծես եկել էր այդ օրը յիշեցնելու մեզ, որ Արծրունին նրա ամենամեծ յարգողներից եւ սիրողներից էր։

Այդ հոգեհանգիստը այդ օրը յիշեցնում էր մեզ այն երկարատեւ եւ եռանդուն կռւի մասին, որ մղում էր Արծրունին այն մարդկանց դէմ, որոնք՝ կրօնական խտրութիւն յարուցանելով՝ բաժանել էին հայ-լուսաւորչականին հայկաթօլիկից եւ հայ բողոքականից։

Ալիշանը, Այտընեանը, Պեշիքթաշլեանը, Ազգամեանը եւ ուրիշ այդ տեսակ գործողներ, որոնք դաւանում են կաթօլիկական կրօն, մեր հարազատներն են, մեր եղբայրները, մեր մտերիմները։ Կրօնը մեզ չը պէտք է բաժանէր եւ խորթացնէր միմեանցից։ Մեզ եւ նրանց միատեսակ ոգեւորում են մեր ժողովրդի բարգաւաճման խնդիրները, մեր երկրի առաջադիմութիւնը, մեր գրականութեան ծաղկումը։

Այդ էր այն մշտական քարոզը, որ տարիներ շարունակ կարդում էր Արծրունին եւ որը սկսեց կամաց-կամաց ազդել մտքերի վրա, խորտակել նախապաշարմունքները եւ բաժանված սրտերը միմեանց մօտեցնել։

Փաստերը ցոյց են տալիս, որ այդ քարոզը գործնական բարերար հետեւանքներ առաջացրեց։

Անուղղելի մնացին մեր նոր թխած «աստուածաբանները», որոնք սակայն արդէն զգում են, որ ժողովրդական գիտակցութեան հետ կատակներ անելը հեշտ բան չէ։

—

Ալիշանը պատկանում էր ուրիշ սերնդի, ուրիշ աշխարհահայեացքի, քան Արծրունին։

Սակայն Ալիշանը մօտ էր մատաղ սերնդին իր ազնիւ եւ գաղափարական ձգտումներով, իր մաքուր ոգեւորութեամբ։

Նա ուսումնասիրում էր մեր երկիրը։ Նա նկարագրում էր Այրարատը, Սիւնիքը, Սիսուանը նրանց մէջ եղած բնական հարստութիւններով եւ ազգարնակութեամբ։

Այդ էր եւ մատաղ սերնդի ցանկացածը։

Նրանց միացնում էր ընդհանուր ոգեւորութիւնը, մայր երկրի բարօրութեան գաղափարը։

Բայց ամեն անկասկած ուղիները եւ տրամադրութիւնները տարբեր էին։

Ալիշանը գործում էր վանքում եւ մեկուսացած կեանք էր վարում, Արծրունին գործում էր եռացող կեանքի ալիքների մէջ հրապարակական ասպարէզում։

Ալիշանի համար հայրենիքը մի ուխտատեղ էր, անվերջ ոգեւորութեան մի սրբավայր։ Արծրունու համար նա մշակութեան, աշխատութեան եւ մաքառման մի դաշտավայր էր։

Ալիշանը փառաբանում էր, երգում, ողբում, նկարագրում մայր երկիրը եւ նրա բնակիչներին։ Արծրունին քննադատում էր իրականութիւնը եւ դրական գործունէութեան հրահանգներ կարգում։

Ալիշանը աղօթում էր ժողովրդի համար. Արծրունին զանգակներ էր ղարկում քնած ժողովրդին արթնացնելու համար։

Ալիշանը ծունկ էր չոքում ամեն մի աւերակի, ամեն մի մամուռի առաջ։ Արծրունին մաքրում էր աւերակները, դէն էր շպրտում մամուռը, քարհան էր անում վայրենացած անդաստաններում եւ նոր սերմեր էր թափում հայրենի հողում։

Ալիշանը կանչում էր նախնիների ուրուականները՝ ոգեւորելու լքեալ սրտերը։ Արծրունին ժամանակակից լուսաւոր մարդկութեան կատարած քաղաքակրթական հրաշալիքները դընում էր ժողովրդի առաջ, դրդելով նրան ձեռք բերել նոյնը իր կեանքի համար։

Սիրելի նահապետը օրհնեց մեզ բոլորիս հաւատ ներշնչելով դէպի մայրենի երկրի բարգաւաճումը, Արծրունին անխնայ քննութեան ենթարկեց այն բոլոր խնդիրները, որոնք վերաբերում են երկրի բարգաւաճման եւ սովորեցնելով իր «Մշակը»՝ աւանդեց մշակել ոչ միայն հայրենի հողը, բոյսը եւ նրա հարստութիւնները, այլ եւ նրա ժողովրդի միտքը եւ նրա հասարակական խնդիրները։

—

Երէկ, դեկտեմբերի 19-ին, կատարվեց Բագւում եւ Աստուածատուր Կաճկաճեանի թաղումը։

Կաճկաճեանը Գրիգոր Արծրունու մտերիմ ընկերներից, անկեղծ բարեկամներից եւ ամենամեծ յարգողներից մէկն էր։

Կաճկաճեանը մատենագիր չէր, հեղինակ չէր։ Նա գործում էր կեանքի մէջ, իբրեւ հասարակութեան մի անդամ։

Եւ ահա իբրեւ մի այդպիսի անդամ նա հազուագիւտ մի երեւոյթ էր մեր կեանքում։

Նա չը փչացաւ մեր հասարակական խեղդող մթնոլորտում. նա մնաց նոյն բիւրեղային ոգին, նոյն գաղափարական մարդը, ինչ որ էր նա իր պատանեկութեան լաւագոյն րոպէներում։

Դուք գիտէք այն հին պատմութիւնը, որ վերաբերում է հայ երիտասարդին։ Ուսանող ժամանակ նա իդէալիստ է, անձնազոհ, գաղափարների աշխարհում ապրող։ Վերջացան ուսանողութեան տարիները եւ ահա սկսվեց նրա անկումը. նա մոռանում է իր պաշտած գաղափարները, իր սրբազան երդումները։

Ուսանողը մեռաւ նրա մէջ եւ մնաց եսասէր արհեստաւորը։

Կաճկաճեանի գրաւիչ ոյժը հէնց նրա մէջն էր, որ նա մնաց հաւատարիմ իր ուսանողութեան գաղափարներին, որ նա մնաց թարմ, երիտասարդ եւ պատանի իր ոգեւորութեան մէջ, որ նա չը խոնարհեց այն ամենի առաջ, որոնք հարիւրաւոր երիտասարդների գլորեցին անդունդը։

Կաճկաճեանը չը փչացաւ եւ պահպանելով իր աշխոյժը, կատարում էր մշտական բողոքի, կշտամբողի՝ պատգամախօսի դեր, անդադար յիշեցնելով մարդկանց իրանց հասարակական պարտաւորութիւնների մասին։

Կաճկաճեանը կեանքի մէջ կատարում էր այն, ինչ որ մամուլի գործողները գրական աշխարհում։ Նա հասարակական խղճի արթնութեան պահապանն էր այն շրջանում, ուր նա ապրում էր։

Եթէ Կաճկաճեաններ շատ լինէին մեր կեանքի մէջ, մեր հասարակական մթնոլորտը չէր նեխվի այնպիսի հեշտութեամբ եւ մատաղ ոյժերը այնքան շուտ չէին խեղդվի կեանքի հոսանքի մէջ։

Կաճկաճեանը ամենամեծ բարեկամն էր «Մշակի» եւ նրա հիմնադրի։ Նա մի եւ նոյն ժամանակ ամենամեծ հետեւողն էր աւետարանի։

Մեր աստուածաբանները սակայն այդ չեն կարող հասկանալ։

Բայց հասկանում է մեր սերնդի լաւագոյն մասը։

—

Կարճ պատմեցի, կարճ նկարագրեցի։

Ինձ հարկաւոր էր միայն յիշեցնել ընթերցողին մի քանի գծեր։

Այսպէս էր դեկտեմբերի 19-ը 1901 թուականին։

Վրձին

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

18 դեկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պրինցուհի Եւգենիա Մաքսիմիլիանօվնա Օլդէնբուրգսկայա եւ Մեծ Իշխանուհի Օլգա Ալէքսանդրօվնա այցելեցին Եւգէնեան գթութեան քոյրերի համայնքը։—Դեկտեմբերի 18-ին տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր ակտ Կայսերական զինուորական բժշկական ակադէմիայում։ Ակտին ներկայ էին՝ զինուորական մինիստրը, ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրի օգնական Զենգէր, գիտական, վարչական եւ բժշկական աշխարհի շատ ներկայացուցիչներ, բժիշկներ եւ ուսանողներ։ Լըրացող ուսումնարանական տարում ուսման ընթացքն աւարտեցին բժշկի աստիճանով 132 ուսանողներ. նրանցից 10-ը թողնված են ակադէմիայում։

ԲԷԼԳՐԱԴ։ Ցէտինիէի սերբիական դեսպան փոխ-գնդապետ Սնտօնիչ նշանակված է զինուորական մինիստր, իսկ զինուորական մինիստր գեներալ Միլիկօվիչ արձակված է պաշտօնից։

ՀԱԱԳԱ։ Ռուսաց կառավարութիւնը յանձ-

նարարեց հաղորդել պետական խորհրդի անդամ Սասէրին, միջնորդ դատաւորին, թէ վէճ է ծագել Ռուսաստանի եւ Միացեալ-Նահանգների միջեւ ջրակառուներ որսալու հարցի մասին Բէրինգեան ծովում, Միացեալ-Նահանգների վերջին յայտագրի պատասխանի մէջ։

ՆԻՑՑԱ։ Հասաւ կրէյսեր «Пересвѣтъ» Մեծ Իշխան Կիրիլ Վլադիմիրովիչի հետ։ Վաղը նա ճանապարհ կընկնի Պիրէյ։

ՊԵԿԻՆ։ Այստեղի չինական լրագիրների խօսքով, Նիանֆուում, Կանսուի նահանգում, սպանված են ֆրանսիական միսիօնէրը եւ քրիստոնէութիւն ընդունած շատ չինացիներ։ Այդ տեղեկութիւնը պաշտօնապէս դեռ չէ հաստատված։ Կարծում են, որ չինական պալատը ճանապարհ կընկնի Պաօտինֆուից արագ գնացքով դեկտեմբերի 25-ին՝ Պեկին վերադառնալու նպատակով։

ՐՕՍՏՕՎ ԴՕՆԻ ՎՐԱ։ Դեկտեմբերի 15-ին Վոլժսկօ-Կամսկի բանկի տեղական բաժանմունքը Կիեվի բաժանմունքի կեղծ հաւատարմաթղթով Իգմայլով ազգանունով մէկին տուեց երեսուն հազար րուբլի։

ՎԼԱԴԻԿԱՎԿԱԶ։ Տաք եղանակ է. տաքութիւնը ստուերում 10 աստիճան է։ Դաշտերում կանաչեց խոտը. գիշերը անձրեւ էր գալիս, առաւօտեան—ձիւն։

ՎՕԼՕԳԴԱ։ Դումայի դեկտեմբերի 16-ի նիստում Վօլօգդա քաղաքի պատուաւոր քաղաքացիներ ընտրվեցին իշխան Միխայիլ Իվանօվիչ Խիլկօվ եւ Դմիտրի Մարտինօվիչ Սօլսկի։

ԱՍՏՐԱԽԱՆ, Բօրսայի վաճառականութիւնը որոշեց՝ միջնորդել հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրի առջեւ Վօլգայի նաւագնացութիւնը բարւոքելու մասին ծովից մինչեւ Սարատօվ. հիմնել արբիտրաժեան յանձնաժողով եւ գիւղական րէֆօրմի քառասնամեակը յաւերժացնելու համար՝ հրագործել ժողովրդական դպրոց գիւղական երեխաների համար սեփական շինութեամբ։

ՄՕՍԿՎԱ։ Դեկտեմբերի 18-ին դատաստանական պալատը քննեց տոհմական պատուաւոր քաղաքացի Սավինօվի կտակի գործը։ Սավինօվ 250,000 րուբլի է կտակել բոլոր դասակարգերի չքաւոր հարմնացուներին։ Այդ գործը անցաւ պալատը կտակողի ժառանգի ներկայացուցիչ երդուեալ հաւատարմատար Պլէվակօի գանգատով Մօսկվայի նահանգական դատարանի վճռի դէմ, որը այդ կտակը հաստատել է։ Պալատը հաստատեց դատարանի վճիռը։

ՎԱՐՇԱՎԱ։ Պետերբուրգի Կայսերական օպէրայի արտիստուհի Բօլսկա դիմեց մի միջնորդութեամբ, խնդրելով թոյլ տալ Շօպէնի արձանը կանգնեցնելու Վարշավայում։ Երկրի հրամանատարը հնարաւոր համարեց բաւարարութիւն տալ այդ միջնորդութեան այն պայմանով, որ կազմվի առանձին մասնաժողով, որը պէտք է հաստատվի գեներալ-նահանգապետից եւ նուիրատւութիւններ հաւաքվեն բացառապէս կոմպօզիտօրի տաղանդը յարգողների միջեւ, չը դիմելով կոչերին լրագիրների միջոցով։

Թղթէ գործարանատէրերից կազմված սինդիկատը մտադրութիւն ունի 20%-ով բարձրացնել թղթի գինը։

19 դեկտեմբերի

ԲԱԳՕՒ։ Երկրագործութեան մինիստրի թոյլտուութեամբ նաւթարդիւնաբերողների համաժողովի քննութեանը առաջարկված է կէրօսինի արտահանութեան կազմակերպութեան գործը։ Համաժողովը սկզբունքով որոշեց փոխել ցէնզը նաւթարդիւնաբերողների մասնակցութեան համար համաժողովներին, յանձնաժողով ընտրելով ձայներ հաշւելու եղանակը մշակելու համար։ Համաժողովի խորհրդի կազմը հինը մնաց։

Դեկտեմբերի 17-ին բացվեց հիւսիսային բանկի բաժանմունքը, որը պէտք է վճարումներ անէ Պետերբուրգ-Ազօվեան փակվող առեւտրական բանկի Բագուի բաժանմունքի ընթացիկ հաշիւներով եւ աւանդներով։

«Каспій» լրագրին հեռագրում են Րէշտից, դեկտեմբերի 15-ից, որ այնտեղ, ռուսաց ընդհանուր հիւպատոսի եւ պարսկական իշխանութիւնների ներկայութեամբ, բացվեց փոխատու բանկի բաժանմունքը Պարսկաստանում։

ԼՕՆԴՕՆ։ Վաշինգտոնից «Times» լրագրի ըստացած տեղեկութիւնների համեմատ, գերմանա-վենեցուէլական տարաձայնութիւնը այնտեղ մեծ յուզմունք է առաջացնում։ Միացեալ-Նահանգների կառավարութիւնը ամենեւին չէ խառնվում Գերմանիայի ձգտման մէջ՝ իր պահանջները իրագործելու հարցում։ Ինչպէս յայտնի է, Րուզվէլտ դատապարտում է այն յուզիչ լուրերը, որ ներկայումս տարածում են մի քանի լրագիրներ։

ՊՐԷՏՕՐԻԱ։ Գեներալ Սպէնս երէկ բրիտանական մի զօրաբաժնով դուրս գալով Բանկէսդրպալից, յիսուն մղոն տարածութիւն անցաւ Պլատրանդի ուղղութեամբ եւ այդ միջոցին գերի առաւ 40 բօէր եւ գրաւեց 600 գլուխ տաւար։

ԱԹԷՆՔ։ Մահմուդ-Դամատ-փաշան ուղեւորվեց Կորֆու եւ Աթէնքով ճանապարհ ընկաւ Ֆրանսիա։

ԿԻԼ։ Մեծ իշխան Սերգէյ Ալէքսանդրովիչ իր Ամուսնու հետ դեկտեմբերի 17-ի երեկոյեան ուղեւորվեց Դարմշտադ։ Պրինց Հէնրիխ եւ պրինցուհի Իրէնա Բարձր Անձերին ուղեկցեցին մինչեւ կայարան, որտեղ գտնվում էր ռուսաց «Ասկօլդ» կրէյսէրի ամբողջ օֆիցէրների խումբը՝ որպէս զի ողջունէ Մեծ Իշխանական Զոյգը։

ԲԵՐԼԻՆ։ «Norddeutsche Allgemeine Zeitung» Գալիցիայի սէյմի երէկվայ նիստի մասին ասում է. «Իշխան Չարտօրիժսկի լեհացի պատգամաւորների կողմից յայտարարութիւն արեց Վրէշէնի դիպուածների մասին։ Այս յայտարարութիւնը նախ եւ առաջ ներկայացնում է մի անհիմն, չը լսված օտարազգի միջամտութիւն Գերմանիայի ներքին գործերի մէջ։ Նրա գործածած խիստ դարձուածքները վկայում են որչափ նրա լիակատար անտեղեկութեան մասին եղելութեան վերաբերմամբ՝ որչափ եւ ազգային ատելութեան մասին, որով բացատրվում են տեղի ունեցած ցոյցերը։ Թող մեզ թոյլ տրվի ասել, որ այսպիսի յայտարարութիւնները, որոնք զուգընթաց չեն ընթանում կառավարչական օրգանների բողոքները՝ կարող էին տեղի ունենալ այն պատճառով, որ Գալիցիայի սէյմի կանոնադրութիւնը թերութիւն ունի։

ՊԱՐԻԶ։ Վճռաբեկ դատարանի առաջին պալատը վճիռ կայացրեց «Figaro»-ի գործի մասին։ Վճռի մէջ ասված է, որ բաժնետէրերի վերջին արտակարգ ժողովը օրինաւոր էր եւ որ, այս ժողովի վճռի հիման վրա, Պերիվիէ եւ դը-Րօդէ դիրեկտօրները պարտաւոր են մի շաբաթվայ ընթացքում «Figaro» լրագրի ղեկավարութիւնը յանձնել վերահսկող մասնաժողովի նախագահ Պրէստային։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝
Բ. Ա. Նախասարդեան—11—12 ժ. վիրաբուժական, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հիւանդ.
Ն. Մ. Զիկօվսկի—9—10 ժ. աչքի, ներքին և խարգային հ.
Ն. Ի. Դզելիեվ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի հ.
Զ. Ի. Բարսեղեանց—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.
Ա. Գ. Նարապետեանց—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Ն. Ն. Ռոստոմբէկով—5—6 ժ. վիրաբուժութեան և մորթու հ.
Ա. Ն. Շպակովսկի—6—7 ժ. նեարդային (ելեկտրական), վեներ. և մորթու հ.
Գ. Ա. Թաշխանեանց—7—7½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Բ. Ա. Նախասարդեան—7½—8 ժ.
Վճար 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կոնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։
Օ. Տ. Առաքելեանց—ատամ. ծաղկահատ և բժշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկուհի ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ
յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ քաղաքային դումայի ձայնաւորների առաջիկայ ընտրութեան նախապատրաստական ցուցակներում կը մտցնվեն այն ընտրողների անունները միայն, որոնց անշարժ կալուածքների վրա գնահատական տուրքի պարտքը չի լինի մինչեւ 1901 թւի յուլիսի 1-ը։ Յայտնելով այս մասին, քաղաքային վարչութիւնը խնդրում է պ.պ. անտէրերին հոգս տանել ժամանակին մտցնելու այդ պարտքերը։
3—3

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ հոգաբարձութիւնը յայտնում է ի գիտութիւն ցանկացողների եւ գրավաճառների, թէ որոշել է շատ ձեռնտու պայմաններով եւ կանխիկ դըրամով վաճառել Թիֆլիսի նախկին հրատարակչական ընկերութիւնից յիշեալ դպրոցին ժառանգութիւն մնացած նոյն ընկերութեան հրատարակած բոլոր գրքերը, ամբողջութեամբ կամ մաս առ մաս։ Մանրամասն պայմանների հետ ծանօթանալ ցանկացողները կարող են դիմել Երեւան հետեւեալ հասցէով.
Попечительству Эриванской Армянской Духовной Семинаріи. 2—4

ԲԱՑՈՒԱԾ Է 1902 Թ. ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՄՈՒՐՃ
ԳՐԱԿԱՆ, ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ԱՄՍԱԳԻՐ
(Նոր շրջան, II-րդ տարի)
Խմբագրութեան անդամներն են՝ պ.պ. ԼԵՒՈՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ և ԼԷՕ
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ՝
Ռուսաստանում տարեկան 10 ռուբ. Արտասահմանն՝ 12 ռուբ.
" կէս տարին 6 " " 7 "
" 1 ամսուան 1 " " 1 " 20 կ.
«Մուրճ» ամսագրին կարելի է գրուել Թիֆլիսում—խմբագրատանը (Գանովսկայա փողոց, № 21, տ. Ջանջուղազովի)։
Կայսրութեան այլ տեղերից պէտք է դիմել՝ Тифлисъ, въ редакцію журнала „Мурчъ“.
Արտասահմանից՝ Tiflis, Rédaction de la revue „Mourtch“.
Ծանօթութիւն. Ով դժուարանում է Ռուսաստանում տարեկան բաժանորդագրութիւնը (10 ռ.) վճարել միանուագ, կարող է տալ մաս-մաս (սկզբում 5 ռ., մայիսի 1-ին 3 ռ. և յուլիսի 1-ին 2 ռ.)։
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել 40 կ.
ԱՊԱՌԻԿ կամ ՁՐԻ ոչ ոքի չէ ուղարկւում «Մուրճ»։
Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Կ. ԿՐԱՍԻԼՆԻԿԵԱՆ

„Փ. Ն. ՓՐԻԴՕՆԵԱՆ“
ԿՕՆՖԷՏԻ ԵՒ ՇՕԿՕԼԱԴԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
Կովկասեան գիւղատնտեսական ցուցահանդէսում մեր պատրաստած ապրանքները արժանացան—Կովկասում կօնֆէտի արդիւնաբերութեան
ՄԵԾ ԱՐԾԱԹԵԱՅ ՄԵԴԱԼԻ
Առանձնապէս յանձնարարում ենք. ՌԱՀԱԹ-ԼՕԽՈՒՄԻ, Կարամէլ «ԻԻԲԻԼԷՑՆԱՑԱ» եւ առհասարակ բարձր յատկութեան կարամէլներ մրգեղէնով։
Գործարանում աշխատում են մայրաքաղաքի նշանաւոր վարպետներ։
Պատուէրներով դիմել. Թիֆլիս, Պավլօվսկայա փողոց սեփական տուն
Գործարանի հեռախօս № 362, գործարանական խանութինը № 772։
(հ. կ.)

ԿԱՐԱ-ՄՈՒՐԶԱ
Հրաւիրում է խմբում մասնակցող տիկիններին, օրիորդներին եւ պարոններին իր մօտ յունվարի 14-ին 1902 թուին երեկոյեան ժամը 7-ին ժողովարանի մի շարք կօնցերտների առաջի կրկնողութեան համար։ Мухранская ул. д. Мухранскаго (դ. 20, ր. 12 եւ 13)

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՐ-ՋՈՒՂԱՅՈՒ
I եւ II հատոր 497 եւ 817 էջերից, աշխատ. Յար. Թ. Տէր-Յովհանեանցի
Վաճառվում են երկու հատորը միասին։
Գինն է ճանապարհածախսով 2 ր. կամ 5 ֆր.
Դիմել՝ Tigran T. Abgariantz, Gulfa-Ispahan, (Perse).
3—1

ОТКРЫТА ПОДПИСКА НА 1902 Г.
НА ЕЖЕДНЕВНУЮ ПОЛИТИЧЕСКУЮ И ЛИТЕРАТУРНУЮ ГАЗЕТУ
АРГОНАВТЪ
Два раза въ недѣлю номера «Аргонавта» выходятъ съ *иллюстраціями*.
ПОДПИСНАЯ ЦѢНА: съ пересылкой и доставкой; годъ 7 р., 6 мѣсяцевъ 4 р., *въ Тифлисѣ* 5 р.. и 6 мѣсяцевъ 3 р.
Годовые подписчики БЕЗПЛАТНО получатъ, въ видѣ приложенія, собраніе сочиненій Н. В. ГОГОЛЯ, въ 3-хъ томахъ, со множествомъ иллюстрацій, изданіе „Народная Польза“, которое выйдетъ въ свѣтъ въ Петербургѣ 21 февраля 1902 года и будетъ выданъ тифлисскимъ и бакинскимъ подписчикамъ въ первой половинѣ марта 1902 г., а остальнымъ подписчикамъ Закавказья—высланъ почтой.
Подписка принимается въ Тифлисѣ, Головинскій, № 14, и въ отдѣленіи конторы, Головинскій № 3, въ магазинѣ С. Марнкянца; въ Баку Горчаковскій, д. Тагіева, въ магазинѣ Шрейбера.
Редакціонныя письма, статьи и сообщенія просятъ адресовать на имя Ивана Григорьевича Хачатурова. (16, 18, 20, 23, 25) 3—5

Առաջին Փոխադարձաբար Ապահովող Թիֆլիսի Ընկերութեան Վարչութիւնը
հաղորդում է ի տեղեկութիւն Ընկերութեան պ.պ. անդամների, որ կիրակի, դեկտեմբերի 23-ին, ցերեկվայ ժամի 11-ին, Քաղաքային դումայի դահլիճում, պէտք է տեղի ունենայ
ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ
Դեկտեմբերի 9-ին չը կայացած ժողովի փոխարէն՝ լսելու համար մասնաժողովի զեկուցումը Ընկերութեան կանոնադրութեան մի քանի յօդուածները փոփոխելու հարցի վերաբերմամբ։ Սրա հետ միասին Վարչութիւնը պատիւ ունի տեղեկացնելու պ.պ. անդամներին եւ ապահովագրողներին, որ Ընկերութեան կանոնադրութեան 27-րդ յօդուածի զօրութեամբ, նշանակված ընդհանուր ժողովը յամենայն դէպս կը համարվի կայացած, որքան թւով էլ անդամներ որ ներկայ լինեն։ (16 եւ 22) 2—2